

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження Гао Чиліна

«ХОРОВА ТВОРЧІСТЬ І. ШАМО: СПЕЦИФІКА ВИКОНАВСЬКОЇ
ІНТЕРПРЕТАЦІЇ»,

представленого на здобуття ступеня доктора філософії

за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво,

галузь знань 02 – Культура і мистецтво

Дисертація Гао Чиліна є, безперечно, актуальним і необхідним дослідженням для сучасного українського мистецтвознавства. Її присвячено вивченню маловідомої та не заслужено забутої хорової творчості видатного українського композитора ХХ ст. Ігоря Шамо. Появі даної роботи сприяла практична діяльність дисертанта в якості керівника хорового колективу.

Дослідження Гао Чиліна є першою комплексною працею, де висвітлено новаторську сутність хорової спадщини Ігоря Шамо та визначено специфіку виконавської інтерпретації хорових творів композитора: циклів *a cappella*: «Чотири хори на вірші І. Франка» та «10 хорів на вірші українських поетів», хорової опери *a cappella* «Ятранські ігри», ораторії «Скоморошини».

Поряд із цим актуальність представленої роботи полягає не лише у відродженні маловідомих хорових творів композитора, а й у практичній значущості їх для сучасного українського виконавства. Можливо, завдяки цьому дослідженню хорові твори І. Шамо буде повернено до виконавської практики не тільки українських хорів, а й зарубіжних.

Особливість запропонованої проблематики зумовлює композицію дисертації Гао Чиліна, відзначену поступовим розгортанням кожної із задекларованих позицій, спрямованих на виявлення специфіки виконавської інтерпретації творів І. Шамо.

Обраний дисертантом алгоритм наукового дослідження відбивається у Змісті роботи, де після Вступу представлено три розгорнутих Розділи з внутрішнім розподілом на відповідні підрозділи, в яких автор крок за кроком вирішує поставлені завдання. Підсумки, наведені у загальних Висновках,

концентрують увагу на суттєвих моментах дисертації та перспективах подальшої розробки запропонованої теми.

Варто відмітити ґрунтовну теоретико-методологічну базу роботи. Аналіз методологічного інструментарію дисертації здобувача дає підстави відзначити його відповідність відносно комплексного вирішення поставлених завдань, що охоплює низку принципів, підходів, а також загально- і конкретно-наукових методів, які сприяли досягненню мети дослідження. Серед них: історико-контекстуальний, жанрово-стильовий, інтерпретаційний, інтонаційно-драматургічний, структурно-функціональний і вокально-хоровий види аналізу.

Про ґрунтовну методологічну, теоретичну та історико-інформаційну насиченість тексту дисертаційної роботи свідчить Список використаних джерел, що містить 263 позиції. Суттєвим є опрацювання та залучення до дисертаційного дослідження теоретичних розробок про особистість і композиторську творчість Ігоря Наумовича Шамо, історію та теорію хорового мистецтва, жанрову теорію, теорію стилю та теорію виконавської та композиторської інтерпретації, критичні та публіцистичні матеріали, кіно- та відео- матеріали. Це вказує на глибину осмислення запропонованої теми, розуміння необхідності всебічного обґрунтування своєї дослідницької позиції.

Вступ, як складова частина дисертації, відповідає вимогам, які висуваються до дисертаційних досліджень. Він містить усі необхідні позиції (актуальність, мету, завдання, об'єкт, предмет, матеріал дослідження, методи та теоретичну базу, наукову новизну тощо), які окреслюють зміст, виходячи з сутності обраної проблематики.

Завдання, які поставив дисертант, обумовлюють коло важливих питань, які постають при дослідженні хорової спадщини І. Шамо, а саме: визначити жанрові пріоритети хорової творчості композитора; дослідити динаміку стильових перетворень у хоровій спадщині митця; виявити особливості процесу інтерпретації в хоровому виконавстві; обґрунтувати специфіку

виконавської інтерпретації хорової опери *a cappella*, акапельних циклів, оркестрово-хорових композицій з проекцією на творчість І. Шамо; здійснити виконавський аналіз маловивчених, не задіяних в сучасній концертній практиці творів композитора, окреслюють широкий дискусійний простір.

У **І розділі** розглянуто хорову творчість І. Шамо в контексті українського хорового мистецтва другої половини ХХ століття. Розділ має три підрозділи. У першому, з метою визначення ролі хорової спадщини І. Шамо, дисертант створює періодизацію хорової культури цього часу. У ході дослідження було виокремлено та детально розглянуто три періоди. Другий підрозділ структурує біографічний сценарій І. Шамо. Дисертант окреслює етапи життєтворчості митця, які віддзеркалюють еволюцію композиторського стилю. Автор зазначає, що характерними ознаками хорового стилю митця є: «тематизм, що базується на українському національному мелосі, програмність, полістилістика, тяжіння до синтезу форм (циклічність, сюїтність) і жанрів, театралізації» (с. 54).

У третьому підрозділі виявляються основні жанрово-стильові орієнтири І. Шамо: цикли хорів *a cappella*, хорова сюїта, хорова пісня, кантати, ораторія (сценічний концерт-вистава), хорова опера *a cappella*. Аналізуючи жанрову палітру спадщини композитора, дисертант надає ємні характеристики хоровим циклам *a cappella* «Летять журавлі», «Жниварський триптих»; «Карпатській сюїті», пісенним зразкам, що складають цикл для народного хору «Барвінки рідного краю». У поєднанні з наданими у другому і третьому розділах виконавськими аналізами знакових творів І. Шамо, а саме «Чотирьох хорів на вірші І. Франка», «10 хорів на вірші українських поетів», хорової опери «Ятранські ігри» та ораторії (сценічного концерту-вистави) «Скоморошини» дисертантом вперше в українській музичній науці представлений весь корпус хорових творів митця, крім композицій громадянського звучання. Важливого значення набуває, на думку рецензента, віднайдення нотного матеріалу «Жниварського триптиху» та ораторії

«Скоморошини» І. Шамо, унікальність яких, безперечно, зацікавить чоловічі хорові колективи.

На особливу увагу заслуговує аналітичний розділ роботи, присвячений проблемі специфіки виконавської інтерпретації у хоровому мистецтві. У сучасному музикознавстві питання виконавської інтерпретації є нагальним. Автор аналізує різні аспекти вивчення проблеми у наукових дослідженнях. Безумовно, позитивним є обізнаність автора щодо актуальних досліджень саме українського музикознавства, зокрема, звернення до робіт В. Москаленка, О. Маркової, Л. Шаповалової, І. Коновалової, Ю. Ніколаєвської. Екстраполюючи наукові розвідки з питань сучасного виконавства, Гао Чилін виявляє специфіку хорового виконавського процесу, що полягає у створенні виконавської інтерпретації за рахунок «комунікації диригента та артистів хору, де втілення звукообразу – це колективний творчий пошук, а віднайдення новітніх засобів виразності, як хорових, так і в синтезі з іншими мистецтвами, сприяють здійсненню таких понять як виконавська драматургія і хронотоп» (с. 57).

Значну увагу дисертант приділяє дослідженню втілення поетичного першоджерела у хорових циклах І. Шамо: «Чотирьох хорах *a cappella* на вірші І. Франка» та «10 хорах *a cappella* на вірші українських поетів». Автор зазначає, що характерною ознакою цих творів є лірико-філософське забарвлення обраних композитором першоджерел, посилене завдяки оновленим засобам хорового письма, сюжетотворення і жанровий синтез. У другому циклі – «10 хорів *a cappella* на вірші українських поетів», композитор звертається до творчості вагомих літературних постатей другої половини ХХ століття і серед, переважно, віршів громадянського звучання знаходить ліричні, що відповідали його світовідчуттю. Дисертант підкреслює тематичну спорідненість обох циклів, що виявляється у паралелях між природними явищами та буттям людини.

Гао Чилін виявляє художні методи щодо інтерпретації композитором поетичних текстів, відповідно до образного змісту кожного вірша. Слід

відмітити, що дисертант дуже глибоко аналізує поетичний текст, його втілення у творах І. Шамо, що, безумовно, позитивно впливає на дослідження процесу створення виконавської інтерпретації. Обґрунтованим є взаємозв'язок слова і формотворення, фактури, тематизму, гармонічних барв, тембрової драматургії тощо. Важливо зацентувати, що проаналізовані цикли були надруковані у радянські часи виключно у російському перекладі. У дисертації Гао Чиліна надані оригінальні тексти українських поетів та вперше здійснена їх реконструкція у хорових композиціях циклу «10 хорів а сарпелла на вірші українських поетів».

У третьому розділі дисертант аналізує процес становлення диригентської концепції оперного й ораторіального творів І. Шамо. Прагнення до створення переконливої виконавської інтерпретації обумовило здійснення автором всебічного аналізу обраних творів. Запропонована Гао Чиліном концепція виконавської інтерпретації монументальних хорових шедеврів І. Шамо є оригінальною, багатогранною та розкриває їх новаторську сутність.

Висновки дисертації цілком скоординовані із завданнями, відбивають сутність теоретичних положень і досягнутих результатів, що спрямовані на встановлення специфіки виконавської інтерпретації хорових творів І. Шамо, яка потребує всебічного аналізу хорових творів композитора для створення виконавського концепту щодо їх втілення.

Суттєвим доповненням до тексту дисертації є **Додатки**, де наведена низка нотних прикладів, серед яких особливо цінними, на думку рецензента, є фрагменти з «Чотирьох хорів а сарпелла на вірші І. Франка» та «10 хорів а сарпелла на вірші українських поетів» мовою оригіналу та авторського рукопису ораторії (сценічного концерту-вистави) «Скоморошини». Створена дисертантом порівняльна таблиця оригінальних поетичних текстів і композиторських варіантів унаочнює плин композиторської інтерпретації літературної першооснови.

Глибокий аналіз виконавської версії камерного хору Харківської філармонії під керівництвом відомого українського диригента В. С. Палкіна твору «Зима» з циклу «Чотири хори *a cappella* на вірші І. Франка» містить Додаток В. Визначено, що дана версія є переконливою, оскільки повністю розкриває задум І. Н. Шамо, створює незабутній художній образ завдяки підсиленню стану відчаю людини, яка йде у вічність.

Уважне ознайомлення із матеріалами дисертації Гао Чиліна дає підстави зробити висновок про те, що мета дослідження, яка полягає у «визначенні специфіки виконавської інтерпретації хорової творчості І. Шамо у світлі соціокультурних історичних процесів» досягнута, поставлені завдання успішно вирішені.

Дисертація передбачає суттєві перспективи дослідження. Це і розгляд подальшого розвитку хорового мистецтва України, і продовження пошуку втрачених хорових опусів І. Шамо, й аналіз майбутніх виконавських версій хорових творів композитора.

Робота побудована логічно, виклад тексту чіткий, лаконічний і науковий. Всі положення дисертації осмислені та обґрунтовані.

Позитивно оцінюючи дослідження Гао Чиліна, у рецензента виникло таке питання: Ви здійснили всебічний виконавський аналіз музично-сценічного орпусу «Ятранські ігри». ***Тож, можете Ви сказати, чи відрізняється постановочний процес хорової опери *a cappella* І.Шамо «Ятранські ігри» від традиційної оперної вистави?***

Наукові положення і висновки дисертації є достовірними і достатньою мірою апробовані, що представлено в 8 публікаціях автора.

Підсумовуючи, можемо констатувати, що дисертація на тему: «Хорова творчість І. Шамо: специфіка виконавської інтерпретації» є самостійним, завершеним й оригінальним дослідженням. Його зміст та структура, заявлена актуальність теми, наукова новизна, теоретико-практичне значення, а також результати, викладені у Висновках, є підставами стверджувати, що робота відповідає чинним вимогам пп. 6, 7, 8, 11 «Порядку

присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44. Автор дисертації Гао Чилін заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 025 Музичне мистецтво.

Кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри хорового та
оперно-симфонічного диригування
ХНУМ ім. І. П. Котляревського

Юлія Іванова